

Las Meninas (conjunt)

Datat 17.8.57. al revers

Canes

Oli sobre tela

194 x 260 cm

Donatiu de l'artista, 1968

MPB 70.433



L'obra

Aquesta obra és cronològicament la primera de la sèrie i Picasso hi du a terme una interpretació personal de l'obra en conjunt de Velázquez.

Aquí hi apareixen els mateixos personatges que a l'obra de Velázquez, tot i que, a banda d'una plasmació estètica diferent, varia així mateix determinats elements de composició.

D'una banda, canvia el format vertical per l'horitzontal. De l'altra, si en l'obra de Velázquez la figura entorn de la qual girava tota a la composició és la de la infanta Margarita, en l'obra de Picasso, la infanta continua tenint un paper essencial, però també la figura del pintor que, representat en proporció desmesurada i sostenint dues paletes, pren un major protagonisme, reforçant així la idea que el més important en tota creació d'art és el mateix creador. Així, a mesura que avancem cap a la dreta de la composició la forma es simplifica i les figures de la dreta contrasten amb les figures més elaborades de Velázquez i la primera "menina".

Una altra variant substancial és el tractament de la llum i del color. Una variació, amb efecte directe sobre la lluminositat del quadre, és l'obertura de grans finestres a la dreta, que en l'obra de Velázquez romanen tancats. Contrasta amb aquesta lluminositat l'absència de color, que sí que apareixerà en les interpretacions que seguiran. Els blancs i negres dominen la composició, no sabem si per voluntat pròpia, ja que és un recurs que Picasso utilitza amb anterioritat, o pel fet que l'única referència de què disposava era una gran ampliació fotogràfica en blanc i negre.

El gos també hi apareix, tot i que aquí el *dogo* de Velázquez és substituït per Lump, el *basset* que tenia Picasso a La Califòrnia.

Ubicació

Sala 12

La serie *Las Meninas*

MPB 70.433 a 70.489 - Sales 12-14

En gairebé cinc mesos d'intens treball, entre el 17 d'agost i el 30 de desembre de 1957, Picasso du a terme una anàlisi exhaustiva, reinterpretació i recreació de *Las Meninas* de Velázquez. La *suite* de les 58 obres que Picasso va donar al Museu el 1968 està formada per quaranta-quatre interpretacions inspirades en la pintura de Velázquez – anàlisis de caps, de figures aïllades, de grups de personatges i de diferents interpretacions del conjunt; nou, *Els colomins*, que versen sobre les descripcions del colomar que tenia instal·lat al seu estudi de la vil·la La Californie a Canes, on va pintar tota la sèrie; tres paisatges i dues interpretacions lliures, *El piano* i *Retrat de Jacqueline*.

Partim de les paraules de l'artista, recollides per Sabartés al llibre *L'atelier de Picasso*, publicat el 1952, per fixar les bases d'anàlisi d'aquesta sèrie: "Si algú es posés a copiar *Las Meninas* amb tota la bona fe, posem per cas, en arribar a un cert punt, i si qui copiés fos jo, em diria: I si posés aquest una miqueta més a la dreta o a l'esquerra? I provaria de fer-ho a la meua manera, oblidant Velázquez. La prova em faria modificar o canviar segurament la llum, pel fet d'haver canviat de lloc un personatge. Així, a poc a poquet aniria pintant unes *Meninas* que semblarien detestables al copista d'ofici; no serien les que ell creuria haver vist a la tela de Velázquez, però serien les meves *Meninas*."

La seva interpretació d'aquesta pintura constitueix un estudi exhaustiu de ritme, de color, de moviment i un constant joc d'imaginació en què metamorfosa les personalitats de diversos components de l'obra. Tot i això, la fidelitat i respecte per l'atmosfera de l'obra de Velázquez són evidents al llarg de totes les composicions. El tractament de la llum, del volum, de l'espai i de la perspectiva desenvolupat pel pintor sevillà es conserva al llarg de totes les anàlisis picassianes de conjunt, encara que per fer-ho recorre a procediments ben diversos.

Si bé Picasso va dur a terme, a partir de la Segona Guerra Mundial, diverses interpretacions d'obres dels grans mestres de la història de l'art, (com *Les Femmes d'Alger* de Delacroix, *Le Déjeuner sur l'herbe* de Manet i també d'obres de Cranach, Courbet, Rembrandt, Poussin) la sèrie de *Las Meninas* constitueix un conjunt excepcional, no només per la seva qualitat artística, sinó per la possibilitat que té el visitant de contemplar-la en la seva totalitat al museu de Barcelona. Picasso va fer-ne donació l'any 1968, en memòria del seu amic i secretari Jaume Sabartés, mort aquell any.

Las Meninas de Velázquez

Diego Rodríguez de Silva y Velázquez (Sevilla 1599-Madrid 1660), pintor del Rei des de 1623, va pintar *Las Meninas* el 1656. L'obra, que va tenir diferents títols, entre els quals *La familia del Rey Felipe IV*, ja apareix a l'inventari de la Cort el 1666. El quadre se salvà de l'incendi de l'Alcàssar el 1734, on Velázquez hi tenia la seva residència i taller, tot i que hagué de ser restaurat. Ferran VII el lliurà al Museo del Prado, on consta ja al primer catàleg de 1819.

No serà fins el 1843, però, al catàleg redactat per Pedro de Madrazo, on apareix per primera vegada amb el títol actual. Amb el terme "menina", de procedència portuguesa i que significa nena, es designava les joves de la noblesa escollides com a donzelles d'honor al servei de la família real.

Els personatges que hi apareixen són: el mateix Velázquez mirant al fons al seu model; Maria Agustina Sarmiento ("menina" de la infanta); la infanta Margarita, de cinc anys, filla dels reis; Isabel de Velasco, una altra "menina"; la nana Maribárbola; el bufó Nicolasio Pertusato entretenint-se amb el gos ajagut; en segon terme, Marcela de Ulloa, encarregada del servei de les dames de la reina; un "guardadames", a qui s'ha identificat com a Diego Ruiz de Azcona; els reis Felip IV i la seva esposa Marianna d'Àustria, reflectits al mirall del fons; i a la porta del fons, no sabem si entrant o sortint, l'apostador del palau, José Nieto. Els dos quadres visibles a les parets de l'estança representen còpies de teles de tema mitològic de Rubens i de Jordaens, fetes pel gendre de Velázquez, Juan Bautista del Mazo.



Des del seu primer viatge a Madrid, i primera visita al Museo del Prado, l'any 1895, Picasso va tenir ocasió d'establir contacte directe amb l'obra de Velázquez. Durant la seva estada de 1897-1898, en què va preferir fer de copista al Prado que seguir les classes de l'Academia de Bellas Artes de San Fernando, el va poder aprofundir. D'aquests anys data la còpia que Picasso va realitzar del retrat de Felip IV de Velázquez, que es pot veure també al museu (MPB 110.017).

Referent a l'obra, Picasso va manifestar al seu marxant Kahnweiler: "Las Meninas, quin quadre! Quina realitat! Velázquez és el verdader pintor de la realitat. Que els seus altres quadres siguin bons o dolents, aquest, en qualsevol cas, és admirablement, perfectament reeixit" (Daniel-Henry Kahnweiler "Gespräche mit Picasso" (Converses amb Picasso) a *Jahresring* 59-60, Stuttgart 1959).

Bibliografia

- AINAUD DE LASARTE, Juan, *Las Meninas : catàlogo, mayo 1968*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Museu Picasso, 1968, núm. 1
- BROWN, Jonathan (ed.), *Picasso and the spanish tradition*. New Haven, Yale University, 1996, núm. 100, p. 127
- CALVO SERRALLER, Francisco, GIMÉNEZ, Carmen (coms.), *Picasso, tradición y vanguardia*. Madrid, Museo Nacional del Prado / Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, 2006, núm. 38, p. 300-317, 302, 306 (fragment)
- GALASSI, Susan Grace, *Picasso's variations on the Masters : confrontations with the past*. Nova York, Harry N. Abrams, 1996, fig. 6-4, p. 155
- LEIRIS, Michel, *Picasso, Les Menines 1957*. París, Galerie Louise Leiris, 1959
- LEYMARIE, Jean (com.), *Hommage à Pablo Picasso : peintures, Grand Palais*. París, Réunion des Musées Nationaux, 1966, núm. 248, s. p.
- MUSEU PICASSO (BARCELONA), *Museu Picasso, catàleg de pintura i dibuix*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1984, p. 23, 696-719
- PALAU I FABRE, Josep, *El secret de Les Menines de Picasso*. Barcelona, Polígrafa, 1981, fig. 1, p. 20
- PENROSE, Roland, *Picasso [at Tate Gallery] : the Arts Council of Great Britain 1960*. Londres, Lund Humphries, 1960, núm. 202, p. 59, fig. 49a
- RAFART I PLANAS, Claustre, *Las Meninas de Picasso*. Barcelona, Meteora, 2001
- RUBIN, William (ed.), *Pablo Picasso : a retrospective*. Nueva York, The Museum of Modern Art, 1980, p. 430
- SABARTÉS, Jaume, *Picasso, Las Meninas y la vida*. Barcelona, Gustavo Gili, 1959, fig. 1, p. 25
- TRIONE, Debra J., "Las Meninas" again in 1957 : *Picasso's variations on a theme* [tesi doctoral]. Ann Arbor, Umi Research Press, 1994
- ZERVOS, Christian, *Pablo Picasso : vol. 17, oeuvres de 1956 à 1957*. París, Cahiers d'Art, 1966, núm. 351, p. 115